

Η γεωπολιτική σημασία του 1821

Το ιστορικό νόημα της Ελληνικής Επανάστασης

Γράφει ο: Ιωάννης Κωτούλας

Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 υπήρξε ιστορική τομή μείζονος σημασίας για τους Έλληνες, εθνική ομάδα με μακραίωνη ιστορική παρουσία στην περιοχή που εκδηλώθηκε η Επανάσταση, η οποία θα αποτελούσε μετά την ολοκλήρωση των πολεμικών δραστηριοτήτων την επικράτεια του ελεύθερου ελληνικού κράτους. Η Επανάσταση αποκατέστησε την πολιτική αυτονομία του ελληνικού έθνους, η οποία είχε αναιρεθεί ως συνέπεια της οθωμανικής, αλλά και της ενετικής κατάκτησης περιοχών του ιστορικού ελληνικού χώρου.

ΤΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Η Επανάσταση εδράστηκε σε τέσσερις ομάδες:

α. Τους πολεμιστές. Οι πολεμιστές, οι γνωστοί ως «κλέφτες και αρματολοί», διέθεταν εμπειρία στην διεξαγωγή ατάκτου πολέμου, η οποία θα αποδεικνυόταν ο πλέον καθοριστικός παράγοντας σε βάθος χρόνου για τη διατήρηση της Επανάστασης. Η αποτελεσματικότητα των επαναστατών θα επιτεινόταν από την ορεινή διαμόρφωση και την κατάτμηση του γεωφυσικού τοπίου, η οποία παρατηρείται στην Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα. Αντιστοίχως η χωρική αυτάρκεια των νήσων του Αιγαίου και η ελληνική υπεροχή στην θάλασσα θα διασφάλιζε κατά κανόνα τον έλεγχο των οδών ανεφοδιασμού στο νότιο τμήμα του Αιγαίου.

β. Τους εμπόρους. Οι Έλληνες έμποροι με κύρια κέντρα τις νήσους Ύδρα, Σπέτσες και Ψαρά ήλεγχαν τη ροή των αγαθών στον χώρο του Αιγαίου. Τα οικονομικά δίκτυα των Ελλήνων εμπόρων συνέδεαν το Αιγαίο Πέλαγος με τους λιμένες της Μαύρης Θάλασσας και με τους λιμένες της δυτικής Ευρώπης.

γ. Τους πολιτικούς-αξιωματούχους. Οι τοπικοί πρόκριτοι, προεστοί και κοτζαμπάσηδες, οι οποίοι ασκούσαν εξουσία υπό την οθωμανική διοίκηση, επεδίωκαν να διατηρήσουν την πολιτική υπεροχή τους στην μετεπαναστατική περίοδο. Στους αξιωματούχους ανήκουν επίσης οι Φαναριώτες, οι οποίοι συμμετείχαν, αν και σε περιορισμένο βαθμό, στις επαναστατικές διεργασίες.

δ. Τους διανοούμενους και τον κλήρο. Οι δυτικότροποι διανοούμενοι συνέβαλαν στην διάχυση στον ελλαδικό χώρο των ιδεών του Διαφωτισμού περί ενός συγκεντρωτικού εξισωτικού κράτους και του ρομαντικού εθνικισμού, ο οποίος κυριαρχούσε ως ιδεολογικό ρεύμα στην κεντρική Ευρώπη. Ο εκκλησιαστικός κλήρος από την πλευρά του συνέβαλε στην διατήρηση του ηθικού των επαναστατημένων αγροτών και στην επίταση της διάκρισης Χριστιανών και Μουσουλμάνων.

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΤΩΝ ΥΠΟΔΟΥΛΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Η Επανάσταση απετέλεσε την ριζοσπαστική επιλογή εκ των τριών εναλλακτικών, οι οποίες κυοφορούνταν μεταξύ του Ελληνισμού, όσον αφορά στο ιστορικό πεπρωμένο του.

Η πρώτη επιλογή ταυτιζόταν με την αντίληψη ότι η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν δυνατόν να μετασχηματισθεί σε βάθος χρόνου από το ελληνικό στοιχείο κατά το προγενέστερο υπόδειγμα της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και του μετασχηματισμού της σε κράτος εν πολλοίς ελεγχόμενο από την ελληνική εθνότητα. Η επιλογή αυτή, η οποία υποστηριζόταν από τους Φαναριώτες και τους ανώτερους εκκλησιαστικούς κύκλους, δεν ελάμβανε υπ' όψιν της την έντονη αντιστικτική διάκριση μεταξύ Μουσουλμάνων και μη-Μουσουλμάνων, η οποία απαντούσε στην παραδοσιακή ισλαμική αντίληψη, καθώς και τον υψηλό βαθμό εθνοτικής και θρησκευτικής-πολιτισμικής απόκλισης μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων.

Η δεύτερη επιλογή σχετιζόταν με τη Ρωσική Αυτοκρατορία, παραδοσιακό προστάτη των χριστιανικών πληθυσμών εντός της επικρατείας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Βάσει αυτής της οπτικής, η οποία υιοθετείτο από τον Καποδίστρια, η ρωσική πίεση στο πλαίσιο του ρωσο-τουρκικού ανταγωνισμού στην περιοχή της Βαλκανικής Χερσονήσου, της Μαύρης Θάλασσας και του Καυκάσου θα επέφερε την απόδοση καθεστώτος αυτονομίας στους χριστιανικούς λαούς των Βαλκανίων, το οποίο μεσοπρόθεσμα θα μετατρεπόταν σε ανεξαρτησία.

Η τρίτη επιλογή ήταν η πλέον ριζοσπαστική και ταυτιζόταν με την ένοπλη εξέγερση του ελληνικού πληθυσμού ως αυτόνομου παράγοντα. Η εξέγερση θα αξιοποιούσε την στρατιωτική τεχνογνωσία των Ελλήνων ατάκτων, την ορεινή διαμόρφωση του νοτίου τμήματος του ελλαδικού χώρου και την διασπορά των Ελλήνων ανά την οθωμανική επικράτεια για την πρόκληση ποικίλων αντιπερισπασμών. Η επιλογή αυτή προωθήθηκε από την Φιλική Εταιρεία και τους Έλληνες οπλαρχηγούς και τελικώς επικράτησε.

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Η χωρική εμβέλεια της Επανάστασης, βάσει του λεγομένου Γενικού Σχεδίου αφορούσε το σύνολο των περιοχών, όπου υπήρχε ελληνικός πληθυσμός, με έμφαση να αποδίδεται ευλόγως στις περιοχές, οι οποίες αποτελούσαν τις ιστορικές εστίες του Ελληνισμού και στις οποίες ήταν δυνατόν να αναληφθεί δράση (ελλαδικός χώρος, περιφέρεια Μολδοβλαχίας, Αιγαίο Πέλαγος, Κωνσταντινούπολη). Το Σχέδιο προέβλεπε την ταυτόχρονη εξέγερση των χριστιανικών εθνοτήτων των Σέρβων και των Μαυροβουνίων, την αποστασία της Μολδοβλαχίας, ώστε να εμπλακεί η Ρωσική Αυτοκρατορία, την κατάληψη της Ηπείρου με την αξιοποίηση του αυτονομιστικού κινήματος του Αλή πασά και την καταστροφή του οθωμανικού στόλου στην Κωνσταντινούπολη. Οι επαναστάτες, δηλαδή, επεδίωκαν τον έλεγχο των ευρωπαϊκών οθωμανικών επαρχιών, στις οποίες ο ισλαμικός πληθυσμός ήταν μειονοτικός, επιδιώκοντας να αποκόψουν μέσω του Αιγαίου και των Στενών τις μικρασιατικές από τις ευρωπαϊκές επαρχίες. Η νότιος Ελλάδα θα αποτελούσε το εστιακό σημείο έντασης των εχθροπραξιών λόγω της πληθυσμιακής υπεροχής του ελληνικού πληθυσμού, του ετοιμοπόλεμου ανθρωπίνου δυναμικού και των γεωφυσικών (ορεινή διαμόρφωση) και γεωγραφικών δεδομένων (προσβασιμότητα από δυτικές θαλάσσιες δυνάμεις).

Η Επανάσταση εγκαινιάστηκε τον Φεβρουάριο του 1821 στην Μολδοβλαχία, περιοχή στην οποία διήρκεσε επτά μήνες έως την τελική καταστολή της από τις οθωμανικές δυνάμεις. Η Επανάσταση στην Μολδοβλαχία εδράστηκε κατά κύριο λόγο στον μειονοτικό ελληνικό πληθυσμό της περιοχής, καθώς και σε τμήμα του γηγενούς ρουμανικού πληθυσμού. Οι εθνοτικές αντιπαλότητες ανάμεσα στο κυρίαρχο από πολιτικής, οικονομικής και πολιτισμικής άποψης στρώμα των Ελλήνων και τους γηγενείς πληθυσμούς είχε ως συνέπεια την αποτυχία του επαναστατικού εγχειρήματος στην περιοχή αυτή.

Ενδεχόμενη επιτυχία των επαναστατικών δυνάμεων στην ευρύτερη περιοχή του ποταμού Δούναβη θα είχε ως συνέπεια την προβολή ισχύος των επαναστατών προς την ευρωπαϊκή ενδοχώρα της ίδιας της Κωνσταντινούπολης. Πιθανό επίσης κίνητρο υπήρξε η απόπειρα να προσελκυσθεί στη σύγκρουση η Ρωσική Αυτοκρατορία, απόπειρα ανεπιτυχής. Η Ρωσική Αυτοκρατορία θα μετέβαλε την πολιτική της σε σχέση με το 1821 μερικά έτη αργότερα. Το 1828 οι ρωσικές δυνάμεις θα επενέβαιναν, πράγματι, στην ίδια ακριβώς περιοχή με κατεύθυνση την Κωνσταντινούπολη, εξέλιξη η οποία υπήρξε καθοριστικής σημασίας για την αποδοχή εκ μέρους των Οθωμανών των ευρωπαϊκών σχεδιασμών για το ελληνικό κράτος. Η κατάληψη της Αδριανούπολης τον Αύγουστο του 1829 από τον ρωσικό στρατό συνεπαγόταν

την προβολή απειλής σε βάρος της Κωνσταντινούπολης. Οι εξελίξεις αυτές επέφεραν την πρόκριση εκ μέρους των Οθωμανών μιας στάσης πλήρους απαγκίστρωσης από την περιφέρεια της νοτίου Ελλάδος και του νοτίου Αιγαίου και μετατροπής της Μολδαβίας και Βλαχίας σε ρωσικά προτεκτοράτα. Συνεπώς οι υπολογισμοί των επαναστατών ήσαν ορθοί από γενικής γεωπολιτικής άποψης, αλλά όχι για την συγκεκριμένη συγκυρία.

Η Επανάσταση σημείωσε επιτυχία στην ευρύτερη περιοχή της Νοτίου Ελλάδος, αποτελούμενη από τη Στερεά Ελλάδα, την Πελοπόννησο και τις νήσους του Αιγαίου. Η επιτυχία αυτή οφειλόταν αφενός στην ποσοτική υπεροχή του ελληνικού-χριστιανικού πληθυσμού σε σχέση με τον τουρκικό-ισλαμικό πληθυσμό, αφετέρου στα γεωφυσικά δεδομένα. Η πληθυσμιακή υπεροχή των Ελλήνων (705.850 Έλληνες έναντι 63.600 Τούρκων σε Πελοπόννησο, Στερεά Ελλάδα και Εύβοια) συνεπαγόταν την ευκολία ανατροφοδότησης των ενόπλων τμημάτων, ενώ δημιουργούσε ένα εχθρικό περιβάλλον για τους φιλικούς προς την οθωμανική Αρχή ισλαμικούς πληθυσμούς, οι οποίοι έσπευσαν να καταφύγουν στα υπό οθωμανικό έλεγχο αστικά κέντρα και οχυρά. Η ορεινή διαμόρφωση και η κατάτμηση του χώρου σε αυτάρκεις κοιλάδες χωρίς ευχερείς χερσαίες οδούς επικοινωνίας επέτρεψε την συνεχή δράση των επαναστατικών δυνάμεων.¹ Οι νήσοι του Αιγαίου, στις οποίες ο ελληνικός πληθυσμός αποτελούσε την πλειονότητα (366.200 Έλληνες έναντι 1.100 Τούρκων πλην Κρήτης, Ρόδου και Κω), αποτέλεσαν την έδρα των θαλασσίων δυνάμεων χάρις στην ναυτική τεχνογνωσία των Ελλήνων εμπόρων.

Έως τα τέλη του 1821 η Επανάσταση είχε εδραιωθεί στον νότιο ελλαδικό χώρο και το νότιο Αιγαίο, ενώ σποραδικές εστίες πολεμικής δραστηριότητας είχαν αναπτυχθεί στην Κρήτη, την Θεσσαλία, την Μακεδονία και την Ήπειρο. Τα έτη 1822-1823 η Επανάσταση σταθεροποιήθηκε στον εδαφικό πυρήνα εκδήλωσής της, την Πελοπόννησο, κατέγραψε ωστόσο υποχώρηση στην ηπειρωτική και την νησιωτική περιφέρεια του ιστορικού ελληνικού χώρου. Οι ελληνικές ήττες στην Πέτα, τη Νάουσα και το Σούλι και η σφαγή της Χίου καταδείκνυαν τα όρια του επαναστατικού εγχειρήματος σε περιοχές όπου οι Έλληνες δεν διέθεταν συνεχή χωρική πληθυσμιακή πλειονότητα (Μακεδονία) ή σαφή πληθυσμιακή υπεροχή (Κρήτη, 160.000 Έλληνες έναντι 130.000 Τούρκων) ή στις οποίες δεν ήταν δυνατή η αποτελεσματική ανατροφοδότηση (Ήπειρος, Χίος) λόγω της διαμερισματικής ή νησιωτικής κατάτμησης του χώρου.

Η περιοχή χωρικής εξάπλωσης της Επανάστασης περιορίστηκε περαιτέρω τα έτη 1824-1825, καθώς η αντίσταση στην Κρήτη κατεστάλη, ενώ η Κάσος και τα Ψαρά κατεστράφησαν από τις οθωμανικές δυνάμεις. Κατ' αυτόν τον τρόπο οι Οθωμανοί συνέχισαν την μείωση του κύκλου εμβελείας της Επανάστασης στο νότιο Αιγαίο. Η απόβαση των αιγυπτιακών

δυνάμεων στην Πελοπόννησο τον Φεβρουάριο του 1825 σηματοδότησε μια νέα φάση ύφεσης της Επανάστασης, η οποία επιτεινόταν από τις υφιστάμενες ενδοελληνικές συγκρούσεις. Πλέον οι Έλληνες επανέρχονταν στην αναγκαιότητα διασφάλισης του αρχικού εδαφικού πυρήνα έναντι του αιγυπτιακού στρατού.

Η εκστρατεία των Αιγυπτίων εντασσόταν σε ένα φιλόδοξο εγχείρημα εκ μέρους του κυβερνήτη (βαλή)-χεδίβη της Αιγύπτου (1805-1848) Μωχάμετ Αλή να δημιουργήσει επαρκές στρατηγικό βάθος για το κατ' ουσίαν αυτόνομο αιγυπτιακό καθεστώς. Η Αίγυπτος, ένας από τους τέσσερις ιστορικούς πόλους του Ισλάμ, είχε απωλέσει την κυριαρχία του χαλιφάτου το 1517 από τους Οθωμανούς Τούρκους. Με την εκστρατεία στην Πελοπόννησο η Αίγυπτος επεδίωκε την δημιουργία στρατηγικού βάθους για τον πρωτο-κρατικό σχηματισμό της σε όλη την περιοχή του νοτίου Αιγαίου με την κυριαρχία επί της Κρήτης και της Πελοποννήσου. Ενδεχόμενη επικράτηση των τουρκο-αιγυπτιακών δυνάμεων κατά των Ελλήνων και καταστολή της Επανάστασης, θα είχε ως συνέπεια τον πληθυσμιακό εποικισμό της Κρήτης και της Πελοποννήσου με ισλαμικών αναφορών πληθυσμό και την καταναγκαστική μετακίνηση των Ελλήνων πιθανότατα στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας, όπου ο ισλαμικός πληθυσμός αποτελούσε σαφή πλειονότητα. Οι αιγυπτιακές δυνάμεις, άλλωστε, εφάρμοσαν την τακτική αυτή στην Πελοπόννησο αιχμαλωτίζοντας και πωλώντας χιλιάδες Έλληνες ως δούλους στην Αίγυπτο.

Η υποχώρηση της Επανάστασης συνεχίστηκε τα έτη 1826-1827, οπότε σημειώθηκε απώλεια του συνόλου της Στερεάς Ελλάδος μετά την άλωση του Μεσολογγίου και την παράδοση της Ακρόπολης στην Αθήνα. Πλέον, η ελεγχόμενη από το ελληνικό στοιχείο περιοχή περιοριζόταν σε εδαφικούς θυλάκους στο εσωτερικό της Πελοποννήσου, ενώ ο τουρκο-αιγυπτιακός στόλος ήλεγχε σε μεγάλο βαθμό τον χώρο του Αιγαίου. Η καταστροφή του τουρκο-αιγυπτιακού στόλου στη Ναυμαχία του Ναβαρίνου (20 Οκτωβρίου 1827) κατέδειξε την δυνατότητα ανεφοδιασμού του νοτίου ελλαδικού χώρου από τις Δυτικές δυνάμεις και την υπαγωγή της περιοχής αυτής στην επιρροή των θαλασσίων δυνάμεων.

Η διασφάλιση της επιτυχίας της Επανάστασης επιβεβαιώθηκε με την αποστολή γαλλικού εκστρατευτικού σώματος στην Πελοπόννησο (1828-33). Η αγγλο-γαλλική επέμβαση και η μεταστροφή του αγγλικού παράγοντα από το 1829 υπέρ της ελληνικής ανεξαρτησίας υπήρξε αποτέλεσμα του ρωσο-τουρκικού πολέμου των ετών 1828-1829, καθώς οι δυτικοευρωπαϊκές δυνάμεις επεδίωκαν τη διασφάλιση του ελληνικού παράγοντα, προτού η Ρωσία επιβάλει την δική της διευθέτηση και απειλήσει τα Στενά του Βοσπόρου, αποκτώντας πρόσβαση στις θερμές θάλασσες και αποκόπτοντας τις ευρωπαϊκές οθωμανικές επαρχίες.

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΝΟΗΜΑ

Η Επανάσταση υπήρξε αποτέλεσμα ιδεολογικών διεργασιών, οι οποίες εδράστηκαν στην πολεμική παράδοση του υποτελούς ελληνικού πληθυσμού, το υψηλό πολιτισμικό κεφάλαιο, την αύξηση του βαθμού αυτοπεποίθησης των Ελλήνων και την επιτεινόμενη αποδιοργάνωση της οθωμανικής κυριαρχίας στον ευρωπαϊκό χώρο. Η Επανάσταση υπήρξε η απόπειρα αποκατάστασης της πολιτικής κυριαρχίας των Ελλήνων, μιας εθνοτικής ομάδας με υψηλό πολιτισμικό κεφάλαιο, η οποία είχε υπάρξει ο ιστορικός φορέας ενός αυτοκρατορικού πολιτειακού σχηματισμού, της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Η τελευταία, ως ο κύριος αντίπαλος στην εξάπλωση του dar-al-Islam είχε αποτελέσει κύριο στόχο και γεωπολιτικό αντίπαλο της ισλαμικής -αραβικής και τουρκικής (σελτζουκικής και οθωμανικής)- εξάπλωσης ήδη από τον 7^ο αιώνα.

Τα πρωτεύοντα αίτια της Επανάστασης δεν είναι οικονομικά, αλλά πολιτικά και πολιτισμικά. Η Επανάσταση αποτελούσε την απόπειρα αποκατάστασης της ελληνικής πολιτικής κυριαρχίας στον ιστορικό χώρο ανάπτυξης των Ελλήνων. Θεμελιώδες επίσης κίνητρο της απόφασης για την υιοθέτηση της πλέον ριζοσπαστικής εκδοχής, της Επανάστασης, υπήρξε η αναγνώριση της ταυτότητας του υποτελούς πληθυσμού.² Οι Έλληνες ως υποτελής χριστιανικός πληθυσμός εντός μιας ισλαμικής πολιτικής Αρχής υπέκειντο σε σειρά θεσμοθετημένων ανισωτικών διακρίσεων και πρακτικών, ορισμένες εκ των οποίων (όπως το devşirme, γνωστό στην νεοελληνική ιστορική μνήμη ως παιδομάζωμα) ισοδυναμούσαν με μεθόδους εθνοτικής εκκαθάρισης. Τέλος, σε οικονομικό επίπεδο η Επανάσταση συνέβαλε στην υποβάθμιση της πλειονότητας του αγροτικού πληθυσμού και μεγάλου τμήματος των εμπορικών στρωμάτων. Στην περίπτωση των δευτέρων, η Επανάσταση αναίρεσε τον ενιαίο οικονομικό χώρο Αιγαίου Πελάγους και Μαύρης Θάλασσας, ο οποίος είχε δημιουργηθεί με την Συνθήκη Κιουτσούκ-Καϊναρτζή (1774).

Η Επανάσταση ήταν, επομένως, πρωτίστως εθνική και θρησκευτική, ένα πολεμικό εγχείρημα, το οποίο αποσκοπούσε στην δημιουργία ενός κράτους-κελύφους για το χριστιανικό ελληνικό έθνος, όχι έναν πολυεθνοτικό ή πολυθρησκευτικό κρατικό σχηματισμό, καθώς αποτελούσε ιδεολογική τομή με το οθωμανικό παρελθόν. Από αυτήν την άποψη η Επανάσταση είναι περισσότερο σύμφωνη με τον γερμανικό ρομαντικό εθνικισμό παρά με τον γαλλικό Διαφωτισμό.

Από μακρο-ιστορικής απόψεως, η Επανάσταση υπήρξε το πρώτο εθνικό κίνημα, το οποίο αναπτύχθηκε εντός της ισλαμικής πολιτισμικής περιοχής. Ο αντικειμενικός στόχος και το τελικό αποτέλεσμα της Επανάστασης, δηλαδή η ίδρυση ανεξάρτητου ελληνικού κράτους,

αποτελούσε επίσης ιστορική τομή για την περιοχή της ανατολικής Ευρώπης, αλλά και της ανατολικής Μεσογείου. Το ελληνικό κράτος ήταν το πρώτο και έως τον ύστερο 19^ο αιώνα το μόνο Δυτικού τύπου σύγχρονο κράτος στην ανατολική Μεσόγειο, διαθέτοντας κατ' αυτόν τον τρόπο εγγενές συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με άλλες πληθυσμιακές χριστιανικές ομάδες, οι οποίες διεκδικούσαν εδάφη του ευρωπαϊκού οθωμανικού χώρου.

Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

Στις 3 Φεβρουαρίου 1830 με το Πρωτόκολλο του Λονδίνου ιδρύθηκε το ανεξάρτητο ελληνικό κράτος με έκταση 47.476 τετραγωνικών χιλιομέτρων, σηματοδοτώντας την πολιτική οργάνωση του ελεύθερου πλέον ελληνικού έθνους, το οποίο αναζητούσε έναν νέο ιστορικό ρόλο στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου.

Το ελληνικό κράτος ιδρύθηκε εξ αρχής με βάση ένα πρόταγμα ιδεολογικής υφής, το οποίο θα αποτελούσε την *raison d' être* του κράτους αυτού για περίπου έναν αιώνα, έως το 1922. Το πρόταγμα αυτό ήταν να αποτελέσει το νέο ελληνικό κράτος νησίδα ή ακόμη και προκεχωρημένο φυλάκιο της προηγμένης Δύσης εν μέσω της προσλαμβανομένης ως οπισθοδρομικής και ανεπαρκώς ανεπτυγμένης (σε σχέση με την Δύση) Ανατολής.³ Η Ελλάδα καθίστατο πλέον αντιληπτή ως ένας πολιτικός φορέας μιας διακριτής ιστορικής-πολιτισμικής κοινότητας, ως μια μονάδα με συγκεκριμένη ιστορική αποστολή, η οποία, μάλιστα, χρησίμευε για τον διαχωρισμό των Ελλήνων τόσο στο μέγεθος του χώρου, όσο και σε αυτό του χρόνου.

Ο χωρικός διαχωρισμός του Ελληνισμού αφορούσε στη σχετική με τις άλλες πληθυσμιακές ομάδες ανάδειξη της ελληνικής ιστορικής και πολιτισμικής κοινότητας και στην αποδέσμευσή της όχι απλώς από το οθωμανικό τουρκικό περιβάλλον, αλλά και από τους γειτονικούς λαούς των Βαλκανίων.⁴ Ο χρονικός διαχωρισμός συνίστατο στην υπέρβαση του πρόσφατου παρελθόντος της υποτέλειας στον τουρκικό-οθωμανικό παράγοντα και στην αντίληψη του νεοσύστατου ελληνικού κράτους ως μιας σαφούς θεσμικής αλλά και ιδεολογικής καινοτομίας, ως μιας ξεκάθαρης ρήξης με το ιστορικό παρελθόν της οθωμανικής κυριαρχίας. Το ελληνικό κράτος, επομένως, αποτελούσε καθ' εαυτό ένα επαναστατικό και καινοτόμο στην εποχή του εγχείρημα στην αντίληψη του ελληνικού πληθυσμού.⁵

Το φιλόδοξο αυτό εγχείρημα είναι δυνατόν να διακριθεί σε τρεις βασικές παραμέτρους:

α. τον εκσυγχρονισμό του ελληνικού κράτους, ο οποίος ταυτιζόταν με την εξομοίωση της Ελλάδος με τα προηγμένα έθνη της Δυτικής Ευρώπης σε επίπεδο υποδομών, τεχνογνωσίας και χαρακτηριστικών.

β. την πολιτισμική ενότητα του Ελληνισμού, η οποία αφορούσε αφενός στην ενσωμάτωση των επιμέρους περιόδων της ελληνικής ιστορίας, με αφετηρία την αρχαιότητα, σε ένα ενιαίο σχήμα συνέχειας.

γ. την ιδεολογική σύνδεση του Ελληνισμού με την περίοδο της αρχαιότητας, η οποία ενείχε διπλή λειτουργική διάσταση για το ελληνικό κράτος. Η ελληνική αρχαιότητα αναγνωριζόταν αφενός ως η κατ' εξοχήν αντιπροσωπευτική και ιδιάζουσα περίοδος για την ελληνική ιστορική και πολιτισμική κοινότητα, αφετέρου συνεπαγόταν σε ιδεολογικό επίπεδο την συμπερίληψη του ελληνικού έθνους στην χορεία των Δυτικών εθνών, τα οποία αναγνώριζαν τους αρχαίους Έλληνες ως ιδεολογικούς τους προγόνους και προπάτορες της Δύσης.

Η σύγχρονη μετα-ιστορική νοηματοδότηση της Επανάστασης είναι δυνατόν να περιλαμβάνει το πρόταγμα της συνεχούς δόμησης ενός κράτους πρωτοποριακού για τη νοτιοανατολική Ευρώπη και την ανατολική Μεσόγειο, το οποίο κατ' αυτόν τον τρόπο θα διατηρεί την σχετική υπεροχή του εντός των ποικίλων γεωπολιτικών υποσυστημάτων, του σταθερού γεωπολιτικού προσανατολισμού της Ελλάδος προς τις θαλάσσιες δυνάμεις, και την διασφάλιση του κληροδοτηθέντος θεμελιώδους ιδανικού της κρατικής κυριαρχίας και ελευθερίας.

Παραπομπές:

1. Πβ. D. Galula, Αντεπαναστατικός πόλεμος: Θεωρία και πρακτική, μτφρ. Δ. Παυλάκης, Αθήνα: Οδυσσέας, 2009.
2. Πβ. F. Fukuyama, Το τέλος της ιστορίας και ο τελευταίος άνθρωπος, μτφρ. Α. Φακατσέλης, Αθήνα: Λιβάνης, 1993, 201 κ.ε.
3. Βλ. R.S. Peckham, Εθνικές ιστορίες, φυσικά κράτη: Εθνικισμός και η πολιτική του τόπου στην Ελλάδα, μτφρ. Ν. Παπαδάκης & Μ. Κόφφα, Αθήνα: Ενάλιος, 2008, 79.
4. Βλ. Ε. Σκοπετέα, Το «πρότυπο βασίλειο» και η Μεγάλη Ιδέα: Όψεις του εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880), Αθήνα: Πολύτυπο, 1988, 34-35.
5. Βλ. Α. Πολίτης, Ρομαντικά χρόνια: Ιδεολογίες και νοοτροπίες στην Ελλάδα του 1830-1880, Αθήνα: ΕΜΝΕ Μνήμων, 2003³ [1993], 16.

Δημοσιευμένο στις 24-03-2015 στο Foreign Affairs, The Hellenic Edition